

Jan Kafka, *Církevní politika KSČ a státu v severovýchodních Čechách v letech 1948-1960*, Praha 2015, 228 s. bez příloh.

rukopis disertační práce Ústavu dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze

Posudek oponenta disertační práce

Autor Jan Kafka si pro téma své disertační práce zvolil analýzu vztahu československého státu, resp. Komunistické strany Československa, k církevně-náboženským otázkám v severovýchodních Čechách v období od únorového puče v roce 1948 do vydání nové československé ústavy v roce 1960. Ve své práci tak sleduje proměny jednotlivých státních institucí a bezpečnostních složek (Státní úřad pro věci církevní, příslušná oddělení ministerstva školství a kultury, státní bezpečnost, akční výbory Národní fronty atd.), zejména jejich personálních obsazení, které do značné míry určovaly nejen postoje samotného státu v církevních otázkách, ale rovněž odrážely nejednotnost uvnitř komunistického tábora. Předkládaná práce proto reflektuje značně dynamický proces, který zmíněné vlivy národnostně a nábožensky různorodého prostředí vstřebával, ale zásadně tento popisný přístup překračuje, aby se věnovala i méně známým akcentům církevních dějin poloviny 20. století (ekonomické poměry, propaganda, volební mobilizace).

Cíl práce je ukotven poměrně široce, což prozrazuje autorova snaha zaměřit se na metody a formy, *„jakými byla církevní politika státu realizována v podmínkách regionu na periferii státu, stejně jako na instituci a jednotlivé aktéry, kteří byli na uskutečňování této politiky zainteresováni. Budeme sledovat, jak na státní politiku reagovaly jednotlivé církve. Na základě těchto zjištění pak posoudíme, které faktory nejčastěji ovlivňovaly výsledky a efektivitu církevní politiky,*“ (s. 10) nicméně jej autor úspěšně naplňuje. J. Kafka přistupuje k tématu vybaven skvělou znalostí zásadních pramenů a literatury a současně dobře seznámen s relevantní církevní historiografií. Je nutné rovněž zdůraznit, že autor prošel materiály stěžejních archivů, např. Národního archivu v Praze (fondy Státní úřad pro věci církevní Praha, Ministerstvo školství a kultury Praha a KSČ – ústřední výbor), Archivu bezpečnostních složek v Praze (fondy Objektové svazky, Vyšetřovací spisy, Historický

fond Státní bezpečnosti a další), státních okresních archivů v Náchodě a Trutnově a některých dalších, současně však konfrontoval písemná svědectví českých církevních historiků K. Kaplana, J. Cuhry, V. Vaška, S. Balíka, J. Hanuše, V. Vlčka, V. Novotného, T. Petráčka, P. Marka, J. Croye, J. Hrdličky a dalších se vzpomínkami žijících svědků.

Svoji práci rozdělil J. Kafka do tří kapitol, z nichž každá se dále dělí na dílčí podkapitoly. Samostatnou kapitolu představuje *Úvod*, *Závěr* a seznam zkratek i použitých pramenů a literatury. První kapitola (*Stát*) přináší přehledový exkurz do církevní politiky v Československu po roce 1948 s důrazem na systém kontroly církví, jejich financování a místo, jemuž se ve společnosti v tehdejší době těšily. Do určité míry tvoří expoziční část celé disertační práce. Druhá kapitola (*Katolická církev*) podrobně sleduje politicko-náboženské poměry v královéhradecké diecézi, chod biskupského úřadu, jednotlivé vikariáty i osobnosti významných kněží a řeholníků. Třetí kapitola (*Nekatolické církve*), jež představuje sondu do nekatolického prostředí po roce 1948, seznamuje čtenáře především se životem Církve československé, Českobratrské církve evangelické, českého pravoslaví a některých dalších méně zastoupených církví a náboženských společností.

Jádro disertační práce představuje rozsáhlá II. kapitola *Katolická církev* se čtyřmi podkapitolami (II. 1. *Katolická akce*, II. 2. *Královéhradecká diecéze*, II. 3. *Duchovní*, II. 4. *Řeholníci a řeholnice*), jež logicky přibližuje a doplňuje „příběh“ katolické církve v královéhradecké diecézi v poválečném období. Sleduje proto jak aktivity jejího biskupa Mořice Píchy, který po únoru 1948 patřil mezi nejrozhodnější odpůrce komunistického režimu, generálního vikáře Ladislava Hronka, kapitulního vikáře Ludvíka Tůmy a činnost některých diecézních institucí, tak stručně typologicky pojaté osudy duchovních, kteří se stali objekty církevní politiky KSČ. Právě nosný vhled do dílčích příběhů jednotlivých kněží představuje nejen určitou mikrosondu do dějin diecéze, ale rovněž reflexi odlišných forem náboženské perzekuce, která dokázala využívat různých metod i přístupů státní moci k prosazení vlastního cíle na pomyslném spektru od kolaborace k internaci. Autor J. Kafka navíc věnuje značnou pozornost prorežimní Katolické akci, proměnám postoje M. Píchy k vládnoucímu režimu v 50. letech, osobnosti tajně vysvěceného biskupa K. Otčenáška, mužským a ženským řádům a kongregacím atd., i příčinám úbytku kněží v duchovní správě, čehož byly nekatolické církve vlivem mnoha faktorů v podstatě ušetřeny.

Z nepřesností uvádím snad jen drobnosti. Na s. 20 by bylo vhodné odkázat na *modus vivendi* z přelomu let 1927/1928, který nově upravoval vztah státu a církve. Na s. 68 bych polemizoval s tvrzením, že ke zhoršení vztahů katolické církve a KSČ docházelo až od nástupu této strany k moci; dělo se tak přinejmenším od přelomu let 1945/1946. Pastýřský list z června 1949 se správně jmenoval *Hlas československých katolických biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky* (s. 70). Jména osobností v textu zmíněných poprvé bych rozepisoval s podrobnými biografickými údaji, podruhé vždy s iniciálou, aby jméno nepůsobilo zcela hole.

Autorův styl je čtivý, věcný a kultivovaný, s hlubokým vhledem a značným porozuměním J. Kafka zachycuje nelehkou atmosféru doby 50. let 20. století. Přestože dodnes nepředstavuje téma uzavřenou kapitolu církevních dějin, snaží se autor k tématu přistupovat bez předsudků a proniknout do myšlení aktérů na obou stranách pomyslné barikády. Stylisticky a gramaticky je práce na výborné úrovni. Práce je tak cennou sondou do prostředí královéhradecké diecéze v období po nástupu komunistické moci i během jejího etablování, ovšem její závěry nejsou vázány na dané konkrétní časové vymezení. Právě v tom tkví její aktuálnost.

S potěšením mohu konstatovat, že předkládaná disertační práce pana Mgr. Jana Kafky splňuje po formální i odborné stránce požadavky kladené na tento typ kvalifikačních prací v daném oboru. Hodnotím ji proto kladně a doporučuji k obhajobě.

Otázky k obhajobě:

1. V čem podle Vás tkvěla specifika vývoje královéhradecké diecéze ve Vámi studovaném období oproti jiným českých či moravským diecézím?
2. Jak byste hodnotil osobnost M. Píchy v kontextu české církevní historiografie?

V Praze dne 5. února 2016

PhDr. Marek Šmíd, Ph.D.

Ústav dějin křesťanského umění

Katolická teologická fakulta UK v Praze